

174

509

174

1582

AZ

ORSZÁGOS TAKARÉKPÉNZTÁR

KÉRDÉSÉHEZ

GUBODY SANDOR.

6.

PEST.

LÉGRADY TESTVÉREK.

1872.

6.172200561000

DEBALLAGI MÓR.

Vannak némely államtestnek organicus hibái, hiányai és gyengeségei, melyekből kifejlődött bajok és calamitások — minthogy annak beléletét támadják meg, — a nép minden rétegét panaszra fakasztják, mely nyilvánul társas körökben s politikai párt különbség nélkül minden hirlapban; mert azoknak nyilvánosságra hozatalát közérdek, a közvélemény követeli; ilyenek p. o. hazánkban az igazságszolgáltatásnak döcögős, hosszadalmas, költséges menetele; anyagi erőnket maholnap felül haladó közterheink nagysága, utaink járhatlansága, szabályozatlan folyóvizeink pusztító rakoncátlansága stb.

Ha léteznek azonban ily általános bajok, melyek alatt egy nemzet minden osztálya kivétel nélkül nyög, s mégis azon nemzet egy bizonyos osztálya nem panaszkodik s azoknak orvoslásáért a hatalom kezelőit nem sürgeti: annak oka vagy azon osztály elnyomott állapotában vagy a hosszas és reménytelen tulszenvedés miatti apáthiában, vagy értelmetlenségében rejlik.

A mult században a jobbágyság nem panaszkodott nyomasztó terhei, s szorgalmát, iparát s ahhoz szükségelt kedvét zsibbasztó s megölő azon viszony miatt, mely közte és földesura között törvényesen létezett. Ha itt-ott panaszra nyílt szája, azt csak physikai szenvedés, egyik vagy másik

földesurnak embertelen bánásmódja vagy kegyetlensége idézte elő; de valljuk be őszintén, a panasz utja el is volt előtte zárva.

A magyar földbirtokost vagy földesurat a pénz és hitel hiánya, birtokának csekély jövedelme nem alterálta, mindkét osztály megnyugodott állapotán, mert hitte, hogy mindez másképen nem is lehet.

A mint azonban a földbirtokos a civilisált világgali érintkezés megkönnyebbitése által annak kellékeivel megismerkedett, a népet az emberi jogok, a feudális rendszer igazságtalan s czélszerűtlensége feletti vitatkozások elmélnkedésekre ébresztették, a gondolat mindkettőben gyökeret vert, hogy minden másképen is lehet, s mindkettő az anyagi, és szellemi jobblétutáni óhajtól ösztönöztetve, bele lépett a szorgalom, igyekezet, munkásság azon stadiumába, melyben haladni fog előre mindaddig, míg a nyugoti nemzetek jólétének magaslatára fel nem emelkedik.

Nemzetünk félszázad lefolyta alatt a külső s belső miveltség terén tagadhatlanul nagy előmenetelt tett, de a gyakorlati szaktudományokban kellő ismeretekkel bíró egyénre aránylag kevésre találunk. A szakismeretek iskolai tantárgyakul nem is tekintettek. Ezen hiányban keresendő oka annak, hogy a pénzhitel-viszonyok szomorú állapota, mely miatt a kereskedő, iparos, vállalkozó világ feljajdult, a földbirtokos osztályt — úgy látszik — nem érdekli oly mérvben, melyet egy előállható válság miatti aggodalom idézhet elő, mely válság épen a földbirtokosra nézve pusztulás, végpusztulás elemeit rejtegeti magában.

Pár éve, mióta az oszt. nemzeti bank nyomásának, önkénykedésének absolut uralmának kereskedésünk, iparunk, egy szóval anyagi jólétünk fejlőd-

dése elleni aggasztó következmények a napnál világosabbak; általános a baj, a csapás, mely közvetve a földbirtokot, mint egyik nagy, sőt főtényezőjét nemzeti gazdaságunk s lételiünk alapjának, legerősebben fogja maholnap sujtani, s mit tapasztalunk? azt, hogy a közel levő veszedelmet csak a kereskedő, vállalkozó, s iparos osztály látja, mert az jajgat torkaszakadtából s a földbirtokos osztály hallgat, s ha itt-ott részvét mutatkozik is, az csak olyan emberbaráti condolentia jellegét hordja.

Valóban, ha idegen, magyar hirlapjaink s a törvényhozó test magatartása után itél, azt kell hinnie, hogy hazánkban a földbirtokos a legkielegítőbb állapotnak örvend, s kívül áll a pénz- és hitelszükség hatásain, s annálfogva a törvényhozás terén is figyelmét csak azon akadályok megszüntetésére fordítja, melyek a kereskedési s vállalkodási szellem szabad röpte előtt állnak.

Kormányunk pár év óta érintkezésben, alku- dozásban van a bécsi nemzeti bankkal, tanácskozik a kereskedelmi kamarával, enquetet hozott össze, kihallgatta az experteket, kér, kunyorál, ijesztget, — egyszóval minden erejét megfeszíteni, minden befolyását felhasználni, minden eszközt mozgásba hozni látszatik, hogy a kereskedőket, vállalkozókat minden időben s folytonosan olcsó pénzzel töltött szekrényhez vezethesse, melyből — mint a bibliai asszony korsójából az olaj — a pénz soha ki ne fogyjon. De a földbirtokos osztálynak közvetlen ilyen nem kell, gondolja magában, ha a zsidónak lesz pénze, akkor neki is lesz, s mint a régi jó időben egy intésre ismét el fogja hozni házához egy kis borralalóért a kitüzött napon, s ha váltó-adósságát nem törlesztheti, egy kis praemiumért a prolongatiót váltója hátára fogja írni, vagy azt ujjal ki fogja cserélni *comme cela lui plait*.

Szomorú jelenség a magyar földbirtokos-osztálynál azon indolentia, vagy megrögzött gőg vagy értetlenség (adjunk bármi nevet) azon osztálynál, mely tulajdonképen van képviselve a törvényhozásban. S kezében van anyagi jólétének emelése, őseiről reá maradt öröksége megtartásának minden törvényes eszköze s módja, hogy be nem látja, miszerint ha csak azon osztály részére eszközöl ki minden időben jutalmasan kapható pénzt, mely osztály azon időszak alatt is, ezen pillanatban is, midőn a pénzsükség, drágaság, hitel megszorítása miatt jajveszékkel, s a törvényhozás segedelmeért kiabál, naponként csak oly könnyen nyelegeti el egyenkint a földbirtokosokat, mint a tengeri czápa az apró halakat, melynek a földbirtokos osztály eddig is kevés kivétellel láthatlan jobbágya; hogy mondom, ha magáról mielőbb nem gondoskodik a magyar földbirtokos osztály, oly processuson fog átmenni, mint a szomolnoki rivuli dominárum folyóba bevett vaslemez, mely két hét alatt rézzé változik: hogy néhány év múlva a magyar földbirtokosság ezer éves hazájában Izrael fiai szolgálatában fogja enni hamuval hintett, s könyhullatásával áztatott kenyérét a szolgaságnak.

Mellőzve a pénz- és hitelügynek a bécsi nemzeti bank nyomása aló lifelszabadítás és a egy életre hozandó magyar banknak attóli függetlenítésének kérdését, mely törekvésnek minden hazáját szerető polgár mielőbbi sikert óhajt; kérdem, vajjon pénzhez jutás dolgában nem hasonlíthatlanul kedvezőbb helyzete van-e ma is a kereskedő világnak, mint a földbirtokos osztálynak? vajjon nem nagyobb függésben van-e a földbirtokos a kereskedőtől, mint a kereskedő a bécsi nemzeti banktól? a bécsi bank él-e nagyobb mérvben a kereskedők, vállalkozók pénzsüksége tudásával vissza, vagy ezek a földbirtokosokéval?

A kereskedő, ha nem oly magasan is, mint óhajta, de repülhet, midőn a földbirtokos szárnyát szegve csak mászik. Vajjon addig is, míg pénz- és hitelviszonyaink törvényhozás útján rendeztetni fognak, nem égető szükség, nem mulaszthatlan önfentartás kötelessége-e a törvényhozó testületnek haldék nélkül intézkedni az iránt, hogy a földbirtokos osztály a nemzet zöme, létezésünk sine qua non-ja, minden oldaláról reá nehezedett terhek alatt az adósság tengerébe ne merüljön, vagy hogy a már fuldoklónak mentő horog vettessék.

Két osztálya van e nemzetnek, mely küszködik a végpszttulással, a földbirtokos és a vidéki kézmű iparos osztály; állítsuk ezek mellé a kereskedők, nagy üzlet s iparvállalatok osztályát, vizsgáljuk meg mindkét fél boldogulásának, előmeneteleinek akadályait, hallgassuk meg mindkét fél panaszait, és meg fogunk győződni ezen utóbb említettek előnyösebb, kedvezőbb helyzetéről, s be fogja látni minden részrehajlatlan, hogy a nyers termelő s kis iparos kézműves osztály, a kereskedő s vállalkozó mellett — mely osztálynak megélhetés, jövedelem előállítás, vagyon szerezhetés, egy szóval fáradsága, ügyekezete, jutalmassága szempontjából oly soknemű alkalom, tér és eszköz áll szolgálatában: a végzet mostoha fia, s a kereskedő üzérség s vállalatok emberei minden hiányossága mellett pénzüviszonyainknak, üzletek mozgató erejének az ahoz szükségelt pénz előállítatására, megteremthetésére nézve nagy előnyben vannak, s helyzetök relative kedvező; s ha mind a mellett caeteris paribus egyenlő ügyesség, szorgalom, takarékoság és szerencse mellett szája panaszra nyílik, az azon tultelhetetlenségből, s ki nem elégíthető vágyból ered, hogy mielőbb oly gazdag milliomos s több házak tulajdonosa lehet-

sen, mint egynémelyik, kiknek rövid idő alatti szerfeletti meggazdagodása nagyobb bámulatra indítja az embert, mint a legközelebbi időben porrá égett Chicagó város népének óriási emelkedése, melynek népessége 1829-től 1871-ig 80, az az nyolcvan lélekről majd háromszáz ezerre szaporodott. Hogy néhány év alatt fővárosunkban annyi vállalatok megbuktak, nem annyira a pénz szükének, a magas kamatlábnak s a hitel megszorításának tulajdonítható, mint az általánosan elharapózott fényűzésnek, sybarita élvezetek utáni mohón kapkodásnak, mely teremti a sok meggondolatlan vállalatokat, erőfeletti szédelő speculatiókat: ezenkívül az auri sacra fames jelenkori nyavalyájának, melyben a kereskedő, a kis tőkepénzes eped a munka nélküli nagy és gyors jövedelem után, s csak hogy szomját kielégítse, áldozatul veti oda vagyónát egy oly sokszor felében részvényre, másik felében adósságra alapított vállalatok lelketlen igazgatóságainak, melyeknek kezelő tagjai ügyesen átgondolt csalási rendszerrel rabolják meg a társaságot, s a bukás okáért a drága pénzt, a megszorított hitelt vádolják.

Lehet-e azt kívánni, hogy egy országban, az összes forgalomban való pénz a közadózás által az állam pénztárát évenként kétszer felkeresi, melyben egy pár év alatt gombamódon felnőtt vállalatok, részvénytársulatok az összes birodalom pénzének felét igénybe veszik, hogy azok közül bármily kedvező hitelt nyisson a bécsi nemzeti bank, bármily csekélyre leszállíttatik a kamatláb, sok tönkre ne menne?

Lehet-e azt hinni, hogy azon kereskedők, pénzspeculánsok, kik egyre építik a palotákat, s a bukott földbirtokosok birtokait, uradalmaikat megszerzik, oly szomorú helyzetben volnának a pénz

magas kamatlába s a hitel megszorítása miatt, mint a milyen hangosan ők azt hirdetik? — ellenkezőleg, ők az által csak nyernek — az ugynevezett nagyobb házak most is kapnak pénzt 4—5°/_o-ra, midőn vidéki hitel-egyesületekben a legtöbb váltók is 9—12°/_o-kal számíthatnak le, a megszorult birtokos pedig, ki rövid hitelért csak azon ugynevezett nagy házakhoz folyamodhatik, 12—15°/_o-ra kap pénzt.

Melynél fogva azt nem csak hinni, hanem tapasztalni is lehet, mint pusztul, sülyed a kis ipar ben a fővárosban s kinn a provinciában, és különösen a földbirtokos.

Hogy érthetővé tehessem a birtokos osztály sülyedésének legfőbb okát, s hogy a birtokos osztály pénzhitel szükségén előbb, sőt haladéktalanul kell, hogy segítve legyen, mint a kereskedés s vállalat emberein, előre bocsátom azon feltételeket, melyek — általánosságban véve — egyenlő körülmények között az üzletek biztosabb vagy ingadozóbb, kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb jövedelmezését határozzák.

Minden üzletben kétféle tőke szerepel: az ingatlan vagy fekvő, az ingó vagy forgó tőke. Minden termelésnél kétféle munka szükséges, előzetes és a valódi, az előkészítési, s előállítási munka. Minél több egy üzletben a fekvő tőke és kevesebb a forgó tőke, minél több időt igényel az előzetes, mint a valódi munka, minél több oly akadályokkal kell mindkét nemű munkának küszködni, melyek elhárítására az észnek, igyekezetnek, szorgalom és szakképességnek semmi befolyása, hatása nincs; s végtére minél ritkábban jöhet a valódi munka resultatuma, a termelés, a piacra, s minél bizonytalanabb, nehezebb a forgó tőke megszerzése: annál nyomasztóbb az üzlet-ember állapota, kétesebb a

válság eltávolítása. — Mindezek maximák, melyeknek igaz voltát a gyakorlat, az élet bizonyítja.

Legcsekélyebb ingatlan vagy fekvő tőkét igényel a kereskedés, a kereskedő mint közvetítő, a termelő és fogyasztó közt forgó tőkéjét a folytonos vevés és adás által legsűrűbben kamatoztatja, előleges munkálattal az időt nem igen tölti, a kész áruczikket folytonos vevés és adás által könnyítvén, úgy a termelőn mint fogyasztón; fáradsága jutalmát mindkettőtől megkapja becsületesége, pontossága által (geschäft coulant) rövid üzletre a vevőtől, folyó számlára az adóstól, hitelt a pénz embereitől, folyó számlára pénzt mindig kap, üzlete terjedelme, jó hire neve a pénz intézeteknél neki olcsó s biztos hitelt szerez: üzlete helyhen kötve nincs, kereskedésének tárgya minden áruczikk, piacza az egész világ! közterhek nyomása alatt nem nyög, mert örökké változó fluctuans üzlete terjedését a finantz argus szemé sem képes szemügyre venni, s valóságos jövedelmét praecisirozni lehetetlen lévén, az aránylagos adó megrovás alól kibúvik, szerencsétlen vakmerő üzlet sem nagyon alterálja, mert láthatlan vagyónával ügyes, vigyázó előzetes számítás mellett kisikamlik a legszigorubb igazság kezei közül, s kényszeríti hűlelőit mindig ő reá nézve kedvező ki egyezésre: százalék s más köteles átírási örökösödési, hagyatéki, egyszóval azon mindenféle nemeit a finantz zsaroló huza-vonáknak, kellemtlenségeknek csak nevérol ismeri, melyek a földbirtokost minden lépten, nyomon zsebelik és keseritik, és így üzleti hasznosság szempontjából véve helyezete legkedvezőbb.

Gyáraknál s minden vállalatoknál már nagyobb a fekvő tőke mint a kereskedésnél; de

mégis aránylag kevesebb, mint a forgó tőke, s mind a fekvő, mind a forgó tőkét összetett erők működése által előállíthatja egyes polgár; s ennélfogva nincs nagy áldozatra kényszerülve, a nagyobb vállalatok felszívják magukba a kisebbek tőkéjét, készpénzét, melyek önállólag nem működhetnek; a forgó tőke nagyobb részben előzetes munkát teljesít, s termelését az iparos feldolgozása által éven át több ízben hasznosítja, elárusítja és így forgó tőkéje kamatát sokszorozhatja.

Az iparos, kézműves fekvő tőkéje aránylag ismét kevés, legfelebb eszközeiben fekszik, előzetes munkát nem igen teljesít, foglalatossága a valódi munka: a fogyasztó használatára való elkészítést hajt végre, forgó tőkéjének csak egy része pénz, másik szaktudománya maga munkája, s ezen kívül a gyáros a dolgok természeténél fogva a becsületes iparos kézművesnek hiteladójává válik, mert termelését csak a kézműves feldolgozása által értékesítheti, s annak kelendőségét a fogyasztók használatára feldolgozása által állandósítja, forgó tőkéjének kamatját folytonosan sokszorozítja.

Egyszóval a kereskedő, vállalkozó, gyár- és kéziparos csekély fekvő tőke mellett, forgó tőke segítségével, melyet nagyrészen hitel, szakértelem képvisel, az ipar és nyereszterményeknek a fogyasztók közti folytonos szétosztása, árusítása által szorgalmát, szaktudományát, fáradságát gazdagon gyümölcsöztetheti. Sőt majd mindig biztos számítással, mert szerencséjének maga a kovácsa, nem függvén munkája eredménye a természet hatalmától, s tőkéje kamatját folytonosan sokszorozhatja, százszorosíthatja.

A gyáros hozzávetőleg tudja készítménye idejét, mennyiségét; az iparos az anyag feldol-

gozhatása idejét, mennyiségét, elárusíthatását, a szatócs napi jövedelme szorgalmából hozzá vet bizonyos idő alatt mennyit vehet be s mind három üzletben események beálltávali kikölcsönözendő pénz visszafizetésének idejét meghatározhatja, s hitelezője iránti kötelességének eleget tehet, s tesz is; és így rövid terminusra hitele biztosítva van, kevés szerencse és takarékoság mellett, mindezen osztálynak a kényelmes élet, a meggazdagodás, mintegy biztosítva van.

A földbirtokos egy álló vagy ingatlan tőke tulajdonosa, mely földbe van fektetve, ezt vagy másnak engedi át használatra bizonyos meghatározott összegért, — mely tőkée kamatával soha fel nem ér, nem hogy azt sokszorozhatná — rövidebb, vagy hosszabb időre, ha kevesebb időre adja haszonbérbe nyers termelési üzletét, fekvő tőkéejét, birtokának értékét fogyasztja; mert a haszonbérlőnek bérlete ideje alatt a lehető legnagyobb jövedelem előállíthatása lévén fő érdeke, azt zsirjától megfosztja, annak termő erejét gyengíti: ha sok évekre, hosszú időre szerződik, egy ily pénzszegény országban mint hazánk, melyben a jelen nemzedék a pénzt alig ismeri, csak annak surrogatumát: a bankjegyet, melynek becse naponkint süllyed, s azon arányban a dolgok becse emelkedik, kiteszi magát azon szomorú jövendőnek, hogy egy háboru, egy válság, egy pénzkrisis beálltával közterhei lerovása után tőkéeje összes kamatját elveszti, mint 1811-ben a devalváció alkalmával történt, vagy azon fekvő tőkéejét saját kezelése által forgó tőke segítségével igyekszik kamatoztatni. Egy jól felszerelt s czélszerűen vezetett gazdasági forgó tőkében a fekvő tőkének 20^o_o-kát veszi igénybe. . . . Ő egyes tőke vagy földbirtokos tulajdonosát maga

érdekehez le nem kötheti; társulatot nem állíthat, mert más birtokát a magáéval össze nem teheti, biztos osztalékkal a tőkepénzest nem kecsegtetheti: mint örökké külön álló tőkebirtokos részvényesek tőkéjét fel nem szivhatja: üzlete az egész évnek egyik felét az előzetes, a másik felét a valódi munka veszi igénybe; forgó tőkéje nem annyira műs holt eszközökben, mint élő állatokban s kézi munkásokban szerepel, melynek munkateljesítése, képessége meg nem határozható, melynek egyrésze a birtokos hibáján kívül megsemmisülhet, elveszthető, másik része sokszor nem kapható, elő nem szerezhető; üzlete kezelésében a valódi munka eredményét, termését csak egyszer veheti kezébe, csak egyszer árusíthatja el; elárúsíthatása helyhez kötött, alárendelt gyarmati állásunknál fogva gyárak hiányában belkereskedésünk nem lehetvén, befektetett tőkéje kamatozása, nem termelése mennyisége, hanem más tartományok, nemzetek szüksége által feltételeztetik; a legkedvezőbb elárúsíthatás mellett productumának az alig elbirható közterhek miatt, a földbirtok lévén egyedül az adónak eltitkolhatatlan alapja, melyre egy fictitius jövedelem után vettetik ki az adó; öszves fekvő, s forgó tőkéjének csak sovány kamatát veheti be, melyre egy éven át csak egyszer számolhat, s adója befizetésére az év minden negyedében lévén kötelezve, többször mint nem azt kölcsön-pénzzel róvhatja le, s kénytelen kölcsönözni, mert az évnegyed közepén tul egy napi mulasztás ugyanazonosítatván a fizetés nemakarásával, az egész évnegyedre 8 percenttel büntettetik. Mostoha időkben pedig végtelen nélkülözések mellett is forgó tőkéje fogyasztásával néha fekvő tőkéje földbirtokának egy része hosszú időkre elzálogosításával mentheti

meg magát a bukástól : mert mind a mellett, hogy a hitel legbiztosabb alapjával bir, hitele legkorlátoltabb, s rövid időre kölcsönt nem használhat, mert termelése egy évet igényel. — Ő nem tudja megmondhatni mint a gyáros, kéziparos vagy szatócs, mikor és meddig fog munka alatt levő termeléséből előállithatni? ügyekezete, fáradsága, munkája után reménylhető természetmánya fölött, melyből jövedelmét várja, határtalan rendelkező kényur a természet : szárazsággal, aszattal, hosszas esőzéssel, áradással, jégesővel, romboló zivatarral semmisíti meg, mikor kedve tartja, legszebb reményeit; mit kegyelemből meghagy, szájától elszakasztja az irgalmatlan adószedő, vagy hitelezője. Nincs egyéb menedéke mint a pénzhitel-intézet és takarékpénztár bureauja, és a földhitelintézet, mely csak hosszas időre, s nem pénzt, hanem papirost ad névszerinti értékben, melynek még vevőt kell keresni s míg azon papirost hosszas utánjárás s költséggel kinyeri, megtörténik, mint 1866 ban, hogy 20% veszteséggel realizálhatja s 30 évig fizeti, törleszti a nominális értéket, melyet valósággal meg nem kapott, melyet mégis fekvőségéből három annyi értékkel kell neki fedezni, mely alól birtoka fel nem mentetik, míg egész adósságát le nem törlesztette, ki az intézet feltételeinek nevét aláírja, az ördögnek írta azt alá, és a birtokos ezt kénytelen tenni, mert személyes hitele nincs, mert, üzlete bizonytalansága miatt, véletlen csapások az ígért fizetési határidő megtartását lehetetlenítik.

A kormány, mely pénzválság idejében az állampénztárt a nagykereskedők, úgynevezett nagy házak, hitelintézetek felsegállítására megnyitja, azon pénztárt, mely nagyrésztben a földbirtokos által töltetik meg, s éppen az előtt tartja becsukva, s

ő pénzt ugyan abból közvetve 3-ik kéz által szerezhethet két, három annyi kamatra, mint mennyiért ők a segedelemben részesülnek.

Ezen kedvezőtlen s valóban szomorító viszonyok állították a magyar földbirtokos osztályt az örvényszélére, melybe ha belé szédül, magával rántja a nemzetet, ezt a hazát, melynek lételet a magyar földbirtokos szellemi, anyagi gyarapodása, felvirágzása feltételezi

Ha az osztrák nemzeti bankkali szakítástól, a magyar független bank felállításától várjuk az üdvösséget, melyből olcsó, s minden időben, bár mily kis összeg erejéig a magyar földbirtokos osztály segítséget kaphat, melyivel forgó tőkét szaporítani, s czélszerűbb gazdálkodást vinni képes lenne: addig a földbirtokos szerencsétlen állapotán a törvényhozó test nem segít: meg fog történni, hogy az ország legszebb birtokai idegen kezre mennek át, s a jövő nemzedék csak a történetből fog reáösmerni a keamterekké, s lázaronikká vált azon családokra, melyekből származtak azok, kik egy idegen faj jólétének alapja megszilárdításán a törvényhozó test teremében működtek, s reájok fog illeni: *sic non vobis ni dificitis avcs.*

Azt hiszem, hogy az előre bocsájtottakból mindenki átlátja, hogy én az olcsó s minden időben a lehető legrövidebb terminusra szereshető hittel nem a kereskedés, nem a nagy industria, nem a vállalatok hóna alá akarok nyulni. Szivemen a földbirtokos, és a provincialiskis iparos, kézműves gyámoltalan állapota fekszik, ki üzleti szorgalmát biztosan s akadálytalanul csak akkor értékesitheti, ha a szükségelt pénzerő keresete egy niveaun fog állani a kínálattal.

Ezen ohajtásom valósulást egyedül a provin-

ciális takarékpénztárak kölcsönös egyesülése, s egymást viszonyos segítyezése által nyerhet.

Látszólag ezen czélt tűzte ki magának a pesti országos takarékpénztári egyesület.

Az eszme nagyszerű, s magasztos; de a kérdés megfeyjtése életrevaló-e? kivihető-e a hirdetett terv? itélve az egyesület vezérférfiainak kibocsájtott programja, a legközelebbi közgyűlésen történt felszeg fellépése, egyalában nem érthető eljárása után igen problematicus, sőt féltő, hogy a gyermek halva fog születni.

Eddig csak annyit tudunk, hogy minden igyekezete azon alakult intézetnek, a provinciális takarékpénztárak megfeylemlítésére irányult, hogy azok siessenek az országos takarékpénztári intézet szárnyai alá bujni, mielőtt őket bizonyos eventualitások tönkre tennék a nélkül, hogy a bekövetkezhető bukáások ellen az országos takarékpénztári intézet részéről oltalom biztosíttatnék.

Veszélyesnek állittatik a provinciális takarékpénztáraknál tapasztalt aránylagos csekélysege az alaptőkéknek aránylag a huszszorta, s némelyeknél a százszorta nagyobb összegek forgatásához: bámulnak azon más országokban példátlan bizalmon, melyet a betevő közönség azokba helyezett, s még nagyobb a csodálkozás a felett, hogy általában a betételeknek fele fekvőségekre, s alig a másik fele fordittatik váltó-üzletekre, s ezen eljárásból bizonyos esetekben nagy megrázkodtatásokat, veszélyeket jövendölnek a vidéki takarékpénztáraknak stb. — Száz szónak is csak egy a vége: szedjétek be apránként az ingatlanra kölcsönözött pénzeiteket: fordítsátok át a kezelést váltó üzletre, alap és tartalék tőkéieteket szállítsátok be az O. T. pénztárba, megszorítva azt még bizonyos a forgalomhoz mért százalékkal; lépjétek egymással so-

lidaritásba a mi vezetésünk alatt, s mi vezetésünk alatt, s mi a leszámítolás által minden perczben, oda vetjük a feleslegest hol pénzhiány van, s így e szerint ki fogtuk elégíteni az egész haza népeinek szükségét!!

1) A minden időben mindenütt, s mindenki-
nek, ki a hitelt igénybe venni kénytelen, kiszol-
gáltatandó kölcsön által sokszoroztatni fog a for-
galom a reproductio s a takarékpénztárak soha
zavarba nem jöhetnek. Még egy más képet is tett
ki az igazgatóság az O. takarékpénztár édenének
kapujába, melyre a vidéki t. pénztárakat csalogat-
ja, egy figyelmet érdemiő előny (?) kürtelésével,
mi abban áll, hogy a vidéki takarékpénztárak
szerencsések leendenek, itt Pesten egy központi
organumat birni, ez által összeköttetésbe jöhetnek
a nagy bankokkal. A hypothecalis kötelezvények-
re minden időben nyerhető előlegezések forrása
nyilik meg előttük, s ezen az uton a biztos és se-
bes fizetési képességet megkettőztetve, mindazon
crisiseket, melyeket bizonyos eventualítások rájuk
hozhatnak, elfogják kerülni: s az emelkedett
promptus fizetési képesség által az egymás között
soldaritásban álló vidéki takarékpénztárak a köz-
ponti mentorok közbejárására ode fognak minősít
tetni, hogy az állam minden közpénztárainak fe-
leslegét, adót, birói letéti pénzeket stb. mint leg-
biztosabb (?) intézetben az O. központ take-
pénztárba fogja betenni, s így milliómok, és millio
mok, melyek a közkassában inproductiv beverték,
az országos takarékpénztár kanálissain folytonos
forgalomba fognak hozatni, s mint az egyedüli üd-
vözítő igaz vallás vezet a mennyországba, úgy a
bankkérdés megoldásához is egyedül csak az O. taka-
rékpénztár kebelében létesülhető egységes országos
letéti bankrendszer egyesítése által lehetséges eljutni.“

Figyelemre méltó, mit az országos takarékpénz-

tár championjainak az imént áttatánosságban vázolt érvelései bitegetései megvizsgálására fordítottuk. Céljuk a provinciális takarékpénztárakat megfélemlíteni, hogy annyival inkább hajlandokká tegyék őket, bizonyos rózsaszinbe öltöztetett kedvezmények s előnyök ígéréttel a csapdába lépni.

Hogy a provinciális takarékpénztárak oly aránytalanul csekély alaptőke mellett más országban példátlan bizalmát bírják a betevő közönségnek, annak oka 1 - ször az, hogy hazánkban a pénznek vagy is pénz - surrogatumnak más országban példátlan csekélyisége, s a közterheknek aránylagos nagysága, különösen az uzsora törvény eltörlése idejétől fogva, a pénzt végtelen keresetté, és így drágáva tette, s az egyesek megtakarított tőkéje jövedelmező kereskedési cikké vált, s véletlen évenkéntes esetében azt sehol jobb kosztra nem adhatják.

2) Mert a provinciákban kereskedés nem lévén, s minden nagy vállalat idegenek kezeiben idegen pénzek által kezeltetvén, a pénzkereset nem a szédelgőknél, meggondolatlanul nagy vállalatokba merülőknél, hanem reálításokkal bírőknél különösen földbirtokosoknál mutatkozik, kik létező vagyontukat szerény életmódjuk mellett, távol a fényűzés s a nagyvárosi csábító életmód, folytonosan növekedő igényeinek hatásától, nem igen veszélyeztetik, s a pénz felvételnél a fizetésre komolyan gondolnak.

3 - ször Mert a betétel, s kivétel, olyanok által gyakoroltatik az egymással ösmeretség, érintkezés által egymás vagyoni állásaikat, je lemeiket közvetlenül mások ajánlata nélkül ismerik annál fogva hamisított váltók elfogadása, bukások majd csaknem példátlanok.

4 - ször Mert a provinciális takarékpénztár élén állók választmányi tagok az intézetet kezelő

személyzetnek, becsületes működésük ellenőre ép azon közönség, mely a takarékpénztári intézet rayonjában, azoknak minden lépéseit, társadalmi magukviséletét folytonos figyelemmel kísérheti, midőn a fővárosban gomba módra keletkező bankok, pénzintézetek, melyeknek életet nagy nevek adnak, egyének által igazgattatnak, kiknek ügyességök a zsiros hivatalok, s tantiemek e fogadása körül üsmeretesebbek mint hü, lelkiismeretes kezeléseik. Azoknak, kik velünk együtt élnek, együtt társalognak, kikkel folytonos és kikerülhetlen érintkezésben vagyunk becsülése, tisztelete vagy megvetése, egy szóval jó vagy rossz véleménye nagyobb hatással van reánk mint bármely szigoru törvénytől félelem, mert amaz félrevezethetlen hajtatlan, emez kijátszható, és sulya eltávolítható. Ez az oka, hogy kis államokban több érzjellem fejlődött ki, mint nagykiterjedésű országokban, s e szempontból államok s pénzintézetek élén álló férfiak állása analog.

A társadalmi vétkek csalás, lopás, hűtelen kezelés, lépést tartanak annak kiterjedésével annak számtalan sokszertű igényével.

A kis üzletek emberei szerény fizetéseikből, mely viszonyítva azon nép vagyoni állásához, mely között élnek, egy színvonalon áll, soha oly nagy-szerű maleversatiokra nem vetemednek, mint nagy városok üzletemberei.

A becsület teréről letántorodott kis városi, polgártársai előtt el nem rejtőzhetik, s a köz önség megvető tekintetét el nem kerülheti; míg a fővárosban némely intézetek, egyesületek vezetői, igazgatói, kik hűtelen kezeléseket által százakat, ezereket, véresverejtékkal keresett tőkeiktől megfosztottak, s a szorgalmas nép vagyonosságán rést ütöttek, melyet évtizedek sem képesek betölteni; a nyilvánosság előtt magokat még csak elrejtjen i sem

tartják szükségesnek; mert a károsultak csak neveiket, de személyeiket nem is ismerik.

Nagy megrázkódtatások, melyek csábreményre, vak szerencsére bizott szédelgő vállalatokat véletlen eventualitások előálltával, mint kártyavárakat halomra döntenek, s azok tulajdonosainak tadott kölcsönzés a nagyvárosi, s nagy alaptőkével, hartalékkal el nem látott pénzüintézeteket zavarba hozzák, s az abból keletkezett veszteségek bizalmatlanságok a hitelt megszorítják, a pénzforgalmát megszükitik, s a betételeket kevesítik; sőt a betett pénzeket kivonják; a provinciális takarékpénztárakra nem hatnak; mert ezeknél a betétel nem annyira tőke, mint álló tőkének megtakarított kamata, a kölcsönzés nem szédelgők, hanem oly realis vagyonnal bírók által vétetik igénybe, kik fekvő tőkéiknek megfogyott kamatának ideiglenes pótlásául, vagy jövedelmeiknek biztos számítás alapjáni növelésére vesznek fel kölcsönt.

Emlékezzünk a mult évi pénzcrisisre, a vállalatok, üzleti segédforrásainak lelketlen, hütelen gazdálkodás által okozott bedugulására, s abból eredt példátlan magas kamatlábra, mely Pesten annyi vállalatot liquidatoria kényszerített, volt-e pénzzavar? emeltetett e kamatláb azon az O. takarékpénztár alapítói által perhorreskált csekély alaptőkével ellátott provinciális takarékpénztárakban? korántsem, a betétel inkább növekedett, mint fogyott; sőt sok pénz azokban gyümölcstelen hevert; sőt ösmerek takarékpénztárt, mely ugyan azon időben, midőn a nagyvárosi pénzüintézetek a kamatlábat felemelték, amaz 1%-al leszállította: s bár mennyire sérti is a pesti O. takarékpénztár nagy financialis kapacitásait, azoknak mély belátását, a provinciális takarékpénztárak azon eljárása, hogy a betéti pénzeknek mindenütt majd csaknem felét ingatlanokra kölcsönözték ki, épen

ez mentette meg őket a zavaroktól, a veszteségektől, s ép ennek tulajdonítható, hogy a törlesztések pontosan teljesítettek, s a prolongatiók ritkaságok közé voltak számíthatók.

Olvadjatok be ti kis provinciaiis takarékpénztárak, — ugymond a magas állásu urakból álló consortium, — a mi világraszóló intézetünkbe, tegyük össze kegyereinket, a ti csekély 5—6 millió alaptőkéiteket megszaporitjuk kétmillióra rugó részvényekkel, (sic.) s mi befogunk benneteket vezetni a nagy bankok termeibe, mint testvéreinket, s ha meg fogtok szorulni, miáltalunk mindig részesülhettek azoknak segélyeiben. Igenis értjük a fogást, köszönjük; de nem kérünk belőle.

A nagy Dunába vigan omlanak be a kis partakok, kisebb folyók, melyek abban nyom nélkül elenyésznek, s a nagy Duna is azokkal együtt a Feketetengerbe merül el. Ha crisis következnek be, így merülnének el az O. takarékpénztárral együtt, annak hullámai között. Ha az izolált egyes provinciaiis takarékpénztárak a véletlenség szeszélyeinek áldozatul eshetnek, mi mentheti meg azokat összességben a bukástól?

Hagyjanak uraim minket kis-takarékpénztárakat szerény körünkben, a nagy bankok solidus jólkezelt kis takarékpénztáraknak a hitelt nagy uri bemutatás nélkül sem szokták megtagadni, a fusiot uraim csak azon intézetek szokták megtagadni, melyeket a bekövetkehető liquidatió aggodtat.

Hogy az országos takarékpénztári intézet — bár mily nagy nevek legyenek is homlokára felírva, — az állam pénztárak fölöslegeinek fructificatiojára kormányunktól kizárólagos concessiót nyerhetne, alig hihető.

Az állampénztárak fölöslegeiből bár mily egyes pénztár javára monopoliumot teremteni igaz-

sággal össze nem férő, jól felfogott államgazdasági elvvel össze nem egyeztethető.

Az állam segélyben részesülésnek — rendkívüli szükség esetében — minden pénzügyi intézetek járára aránylagosnak kell lenni, s mivel pénzügyi idejében a veszteség, a bukás lehetőségét a pénzügyi intézetek nagyszerűsége ki nem zárja, sőt inkább complicált alkatu, szervezete az üzérkedésnek többféle nemeire kiterjedése — hasonló körülmények között — zavarba könnyebben s hamarabb hozhatja, mint az egyszerű szerkezetű, bizonyos meghatározott irányban, kis körben mozgó vidéki takarékpénztárakat; ha a kormány az állampénztárak főöslegének fructificatióját takarékpénztárakba való elhelyezés által lehetők, és megengedhetőnek tartja, s az eszerint soha nem heverő felesleg forgalomba hozása által hasznos productiót hisz teremthetni, sokkal czélszerűbb az adó s más állam-pénztárak feleslegét, birói letéteket, árvák pénzeit stb. mindentűt a legközelebb fekvő takarékpénztárakban elhelyezni.

Ha az országos takarékpénztár igazgatósága a vidéki takarékpénztáraknak — valóban megbecsáthatlan könnyelműséggel — Pestre csődített küldöttei elébe, nem egy megszokott üres frásisba burkolt általános programot, hanem a hirhedt intézet szerkezetének, ügykezelésének, jövődi működési módozatának precis, meghatározott tartalmát magában foglaló kész javaslatot terjesztett volna elő; a vidéki takarékpénztárak küldötteinek értelmes szakavatott s ügybuzgó tagjai rövid tüzetes bírálat után azt némely csekély módozítással vagy elfogadják, vagy mint czéltalant nem életre valódi, kivihetlent egyszerűen elvetik.

Egyébiránt az eszme nagyszerűsége a vállalat megszeseható hordereje, megérdemelte volna, hogy az egész terv jó eleve hirlapok, szak-

férfiak bírálat alá bocsájtatott volna — de úgy tetszik nekem, hogy az intézet élén álló urak a vidékieknek zsákban macskát szeretik eladni.

Jelen kifejtetlen stadiumában az orsz. takarékpénztár valószínű célzó nagy eszmének, megragadom az alkalmat arra, hogy egy kisebb körű megyei, kerületi takarékpénztárak egyesülhetésére vonatkozó tervjavaslatot terjesszek a nagy közönség elébe, korántsem kereskedők, vállalkozók, pénzspeculansok, hanem tisztán vidéki kisiparosok, kézművesek és gazdálkodó földbirtokosok érdekében.

Am olvadjanak be az O. takarékpénztár intézetbe mindazon provinciális takarékpénztárak, melyekben az üzlet túlnyomólag kereskedők, vállalkozók, pénzüérek érdekében tisztán vagy legalább főleg váltó leszámítolások, papirspeculatiók által a részvényesek minél nagyobb nyereségére, zsiros hivatalok s tantiémek osztogatásával való könnyű megélhetésre, meggazdagodásra számítvák, hagyják magokra a kis körben mozgó egyszerűsített ügyletű takarékpénztárakat s ne igyekezzenek azokat beavatni a papírvilág, börzejáték titkaiba: ne igyekezzenek azokat bevezetni a szédelgések azon labirintusába, melyből biztoskivezető Ariadne vonalat oly nehéz feltalálni.

Javaslom a provinciális takarékpénztáraknál érdekelteknek, hogy a mai száznemű pénzintézetek alapítási mánia korszakában dugják be füleiket a kikiáltók syrén hangja előtt. Mint a vásári- ugy nevezett — comédia hódékban a becsalt falusi nép ritkán találja azon rendkívüli, még soha nem látott tárgyakat, melyek kívülről a bódé ponyva függönyére vannak festve, vagy azon gomba módon egymásra nővő s folytonosan szaporodó változatos czéggel ellátott vállalatok, bankok, pénzintézetek, melyek az osztrák birodalmat előzönlötték, melyek-

nek árja hazánkba a fővárosban Pestre is átesapott, ritkán felelnek meg a czégnek, s nagyrészen álarczok azok, melyek a közönséget magához édesgetik s álattuk rut ábrázat rejlik.

A határt nem ismerő nagy részvénykamot szomjas közönség kizsákmányolása valóságos tudományyá vált. Egyik a másikra mondja ki az anathémát, midőn a maga tervét fizetett hirdapok által dicsérteti: nagy neveket állit vállalata élére, kiknek befolyásával a kormánytól nyert concessio által valósulhatás s biztos siker bélyeget ragaszt rá, hogy a közönséget megnyerje: összeköti üzletét egymással össze nem férő haeterogen természetű vállalatokkal: váltó, jelzálogi kötvényekkel üzletet papirok vételével, eladásával, fekvő birtokok, uradalmak szerzését azoknak parcolazásával házak, vasutak építésével: malom-ipar üzletet kereskedéssel stb. A kormány engedélyezése segítségével tömegesen kibocsátott részvényeit 20—30—40 agióval piacra viszi, pénznélkül pár ezreket, milliókat zsebre dug s a vevőknek névszerinti értékre megigéri a nagy kamatot, melyet néha a befizetett rátákból egy-két évig fedez, a tartalékból emeli az üzlet rentabilitását, hogy részvényein tudhasson, s midőn megvan a kiszámított haszon, a 3. 4-ik kéztől szerzett részvénybirtokosok egy szép reggel liquidatióra ébrednek fel és! se pénz, se posztó!

De legyen elég ennyi az általam felkarolt takarékpénztári egyesületek eszméjétől való eltérésből, mennyit magamnak megengedtem alkalmi figyelmeztetésül azon vigyázatlanok irányában, kik ingatlan vagyonaikat pénzzé teszik azért, hogy fáradság nélkül részvényeik után járó nagy kamatokból biztos jövedelemre szert tehessenek.

Tervjavaslatomat jelenben csak eszméim valószínűségének alapján, általánosságban szándékozom földbirtokos társaimmal megismertetni, meg lévén győződve arról, hogy ha eszmém a nagy közönség helyeslésével találkozand, lesznek megyék, kerületek, melyek a közös önszegélyezés hasznos és szükséges voltától áthatva, annak valószínűségét feltételező takarékpénztári alapszabályok részletes kidolgozására gyakorlatilag alkalmas egyéneket fognak találni, valamint arról is, hogy kormányunk azoknak létesülését akadályozni nem fogja.

Megyei-kerületi pénztári hálózat általános terve.

1. Minden törvényszéki, járás-bírósi területnek székhelyén takarékpénztár állítandó fel. Célja a községek bizonyos ideig gyümölcstelenül heverő pénzének, s a kevésbé vagyonos osztálynak is alkalmat nyújtani arra, hogy megtakarított összegeinek feleslegeit szükség idejére kamatokkal s azoknak kamataival szaporítsa.

Célja továbbá a lehető legkevesebb összeggel s a lehető legrövidebb időre, előlegek és kölcsönök adásával, a megyei kerületi községek lakosainak földbirtokos, iparos és kézműves osztályának érdekeit előmozdítani.

2. A takarékpénztár alapját képezi a törvényszékek, járás-bírósi területein fekvő községek évi adójának 20%-tólja, mely 100 frt, az illető község nevére szóló s meghatározandó időben befizetendő részvények kibocsátása által hozatik létre.

A takarékpénztár megnyitása előtt minden részvény 10%-tólja fizetendő.

A községek által kibocsátandó részvények helyettesíthetők, a közügy iránt érdeklődő egyes vagyonos lakosok által is, kik a meghatározandó mérsékelt, p. o. 6% kamaton felül osztalékot nem követelnek.

3. Az évi tiszta jövedelem fordítottatik:

- a) a községek részvényeit helyettesítő magánosok részvényeinek törlesztésére;
- b) a községek alaptőkéinek lerovására a közgyűlés által meghatározandó arányban;
- c) kamat csak az egyházi, birói letétek, társulati

pénzek, és a magán-részvényeseknek fizetendő, azonban minden osztalék nélkül!

4. Betételek minden a törvényszék vagy járásbiróság területén fekvő községek pénztáraiban befolyó pénzek az adó kivételével, u. m.

a) községi vagyonok jövedelmei, b) községi árva-pénzek, c) községi házi adó, d) egyházi vagyonok, alapítványok jövedelmei, pap-bérekkel együtt, e) népnevelési 5°/₁₀-ből befolyó pénzek, f) bírói betéti pénzek, g) közmunka-váltás, h) egyletek, egyesületek u. m. olvasó, kaszinó, gazdasági és iparegyletek sat. pénzei, i) népbank, k) községi kölcsönös tüzkármentesítési összegek, l) végre bármily magánosok pénzei 5°/₁₀ kamatra beveendők.

5. községek lakosaitól a legkisebb összeg 1/5 rész forint betétehető; a kamat-számítás azonban 1 forintnál kezdődik s a legnagyobb összeg egy betéti könyvre 500 ft.

6. A betéti összegekről minden község, egyház sat. nevére külön betéti könyv adatik, egyszóval, anyui, a mennyi külön természeti pénz betétezik.

7. A betéti pénzek mindig utólagosan a hónap 1-ső napjától kezdve 5°/₁₀-t kamatoznak, s ha a kivétel a hónap közepén tul esik, a kamat csak a hó első felére számíttatik — a községek pénzeinek kamatai kivételével. — A 4-ik pont alatt c, d, e, f, h, i, k, l, betűk alatti betételeknek, melyektől járó kamatok az érdekletteknek kifizetendők — a tartaléktőkéhez tétetnek.

8. A kivételek történnek vagy közvetlen a betevő községi, egyházi stb. pénztárnokok, vagy az illető polgármester, bíró v. gondnok által kiállított meghatalmazó levél előmutatója által. A meghatalmazó levél azonban az illető községi vagy egyházi pénztárnokok által is ellenjegyzendő.

9. Kikölcsönözésnél az általános virémet kikerülhetlen lévén, a külön természetű betételekre külön pénztár-szekrények szükségtelenek, mert a főkönyvben minden külön-nemű betételeknek külön rovat készitendő.

10. A takarékpénztár kölcsönöz :

Telekkönyvezett földbirtokra. A folyamodványhoz csatolandó a hiteles birtok- és hiteles adótelekkönyvi kivonat, b) az illető közönség eljárósága által kiállított hiteles becslevél, c) ha a felajánlott birtok községi vagy gyámság, vagy gondnokság alatti birtok, az illető hatóság engedélye, az az illető község képviseleti testület határozatának hiteles másolatban jegyzőkönyvi kivonata.

Ugyan ilyen okmányok csatolandók a szilárd anyag-

ból készült, tüzkár ellen biztosított házakra felveendő kölcsönél is.

11. Telekkönyvileg bekebelezett jelzálogi követelésekre felül kebelezés után; de a kölcsön az ily fekvőségekre az azokat terhelő adósságok betudásával a becsár fele részén túl nem haladhat.

12. Kölcsönért ugyanazon időben jelentkező több egyenlő biztosítékot nyújtó folyamodók közül előnye van azon községi lakosnak, mely községnek betétele tulterhelve nincs.

13. Váltóleszámitolási üzlet.

A benyújtottváltónak következő kelléssel kell látva lenni: a) legalább 20 frtról szóljon; b) a takarékpénztár székhelyén fizetendő; c) lejáratú idő egy hótól négy hónapig; d) két az illető polgármester v. bírónak bizonyítványa által elismert biztosságu váltóképes, pénzzel nem üzerkedők aláírásával ellátva, kik ugyanazon község lakosai, birtokosai legyenek.

14. Saját váltókra kölcsönt kapnak az illető polgármesterek, bírák, egyházi gondnokok, a községi képviselő testület vagy presbyterium közgyűlése jegyzőkönyvének hiteles másolatának személyes előmutatására.

A takarékpénztárak előlegezhetnek ezenkívül:

a) osztrák-magyar állam-kötvényekre vagy a pesti és bécsi tőzsde hiteles árfolyamlapjában jegyzett és teljesen befizetett értékpapírokra — saját részvényeinek kivételével. — Ha az előleg három hónappal rövidebb időre adatik, a kamatok az egész időre, ellenkező esetben pedig évnegyedként előre fizetendők.

b) Az előleg a zálogba adott értékpapírok három negyed résznyi árfolyam szerinti értékét túl nem haladhatják; oly esetekben mindazonáltal, midőn az előleg naponként felmondható, 80%-tólira is emelkedhetnek. Az ilyen rövid forgalmu üzletet csak azon esetben lehet gyakorolni, ha az intézet pénztára más rendes váltóüzletbeni elhelyezés által ki nem meríthetnének.

c) Az előlegért folyamodó kötelezettséget kell, hogy vállaljon magára az iránt, hogy ő, mihelyt az elzálogosított értékpapírok árkelete 10%-val csökken, a kívánt pótlást a hozzá intézendő felszólítástól számított 24 óra alatt teljesíti. — Ellenkező esetben jogában áll az intézetnek a hitelpapírokat azonnal tőzsdeszerűen eladni és azok értékéből magát kielégíteni; az ekként befolyt összeg elégtelensége esetében a még hátralevő tartozás birói uton behajtandó.

16. Belföldi arany és ezüstpénzekre, arany és ezüst művekre tisztán ércértékük $\frac{3}{4}$ részeig előlegezhető. — Ha az előleg a kitűzött határidő alatt vissza nem fizetetik, vagy ha a kért hosszabbítás nem engedélyeztetetik, az igazgatóság az arany és ezüst pénzeket, arany és ezüst értékieket elárvereztetheti s magának ezen árukon kielégítést szerezhet, de a befolyt pénz feleslege a félnek visszafizetendő.

17. A takarékpénztár ügyeit a közgyűlés, a nagy választmány és igazgató választmány igazgatják.

18. A közgyűlés tagjai a községek polgármesterei, bírái, egyházak gondnokai, egyletek, egyesületek elnökei, stb. szóval az alapítók.

Rendes közgyűlés évenként egyszer tartandó; rendkívüliek annyiszor, a mennyszer valamely körülmény, mint az igazgató választmány annak összehívását szükségesnek tartja, vagy ha az érdekeltektől alapítóknak többsége által annak megtartása követeltetik.

19. Ha egyes alapítóközség vagy egyház stb. irásban benyújtott panaszszal lép fel, s a nagy választmány azt megvizsgálván, okadatoltnak véleményezi: közgyűlés azon egy alapító kívánságára is tartandó, ha a nagy választmány kellő felvilágosításával vagy panasza elintézésével meg nem elégszik.

20. A közgyűlés választja a nagy és igazgató választmányt. — A nagy választmány tagjai az alapítókól vagy azoknak meghatalmazottaiból választandó meg, még pedig $\frac{1}{3}$ -a a takarékpénztárintézet székhelyén lakókból.

A nagy választmány minden hó 1-ső napján, az igazgató választmány minden héten egyszer ülést tart.

Az igazgató választmány azonkívül hogy minden az intézet közvetlen igazgatására vonatkozó ügyeket, s minden előforduló tárgyakat az alapszabályok sikerlési ügyrend értelmében kezeli, vezeti:

a) folytonos nyilvántartási könyvet viszen a megyében, kerületben létező takarékpénztárak betéti állásáról; közölvén egyttal mindegyikével az igazgatása alatti intézet pénztár állását is, hogy a kikölesünözések, vizleszámitolások által a felesleges pénzzel bíró pénztárakhoz viszonylagosan folytonos forgásban tartathassanak s a feleslegek sehol ne heverjenek; melynél fogva:

b) hetenkinti posta, telegraf, jövő menő s megbízható megyei és községi tisztviselők általi értesítés s viszton értesítések eredménye felett minden egymással kölesünös érintke-

zésben levő intézetek rendes könyvvitelről gondoskodnak s azt, a hónap 1-ső napján gyűlést tartó nagy választmány eleibe terjeszti, hogy az magát a bejegyzett kölcsönkérők kielégíthetősére nézve biztosan tájékozhasssa.

21. A nagy és igazgató választmány üléseiben minden az intézetnél alapítóul bejegyzett községek polgármesterei, bírói s a t. szavazati jog nélkül részt vehetnek.

22. A takarékpénztár elnöke a nagy és igazgató választmány üléseiben is elnököl s a pénztárt két igazgató választmányi tag, vagy ha történetesen egyik vagy másik alapító az intézet székhelyén jelen volna, — közbejöttével mindenkor megvizsgálhatja, azonban havonként egyszer megvizsgálni köteles.

23. Minden év végével a pénztári főzárlat és az egész kezelés, mérlegzés megtörténendő, a mérleg és forgalom kimutatása 8 nappal a közgyűlés előtt az érdekelt községek és egyházak elnökeivel sat. közlendő.

24. Az intézet tiszta jövedelme, mely a kezelési s más költségek, úgy a 3-dik szám alatt elősorolt folyó kamatok levonása után fenmarad, az érdekelt községek, egyházak sat. között alapítványaik arányában tőkékhez kapcsolva folytonosan kamatosíttatik, kivéve ha rendkívüli szükség annak egyik vagy másik alapító községnél kivételét igényli; de az alap és tartaléktőkéhez nyulni még ily esetben sem szabad.

25. Az egyleti viszonyból származó nem magányjogi viszályok elintézése az 1868. II. t. cz. 8-ik cikkének 3-ik fejezete értelmében kinevezendő választott bíróságra bízatik.

26. A takarékpénztárak tartama 50 évben állapittatik meg; 50 év lejárása előtt is azonban feloszolhat, ha :

a) az intézetet annyi veszteség érné, hogy a tartaléktőkén felül az alaptőkének fele elveszne, vagy

b) ha összes alapítók $\frac{3}{4}$ része az intézet feloszlását közgyűlésileg elhatározná.

Nem vagyok oly szerénytelen, hogy tervemet részleteiben is mind jónak, czélszerűnek tartanám, csak mint jó szándékból eredettet bátorodom a vidékek becses figyemébe ajánlatni.

Szakértők, nálamnál avatottabbak hiányait pótolják, a helyi vidéki viszonyokhoz módosítsák, formulázzák; ohajtásom az üdvös cél elérése,

mely abban áll, hogy a föld népe mindenkor szük ségéhez képest olcsó kölcsönt könnyen és rövid időre is kaphasson.

Tervemmel eszmét penditettem, melynek valószínűsége nem chimera.

Erős hitem és meggyőződésem, hogy a föld népe a fentebbi pontozatokban érintett mód szerint felállítandó s egymással folytonos érintkezésben lévő és kölcsönös segélyezés üdvös hatása alatt álló megyei kerületi takarékpénztárakban lehetne védelmet, segítséget néha véletlen és pillanatnyilag előállott pénzzavarok és károsulások ellen, melyek azt jelenben sokszor az uzsorások körmei alá hajtják — nyújtani, melyek azt sokszor — bár mily csekélyek legyenek is pénzzükségei, azt a mindenkor olcsón könnyen és rövid időre kapható pénzhányában, kereskedés, forgalom nélküli helységeken, ipar és nyers terményének vesztegetve való eladására kényszerítik, melyek a kis birtokosnak a későbbben dúsan kamatozható javítások, beruházások megtételét lehetetlenítik, a czélszerűbb gazdálkodásra szükségelt kedvét, erejét megsibbasztják.

A nagyvárosi központi pénzhitel interesek már természetöknél, helyzetöknél fogva a kis birtokoson, kis iparoson nem segíthetnek, mert rövid időre kis öszveget nem adnak, sőt ha adhatnának is, a távolság miatt az azokkal érintkezés költséges és időrabló.

Mily csekély öszveg miatt jön néha a kisbirtokosra faluhelyeken az executio! Midőn a kölcsönözhetés lehetetlensége őt termésének, barmának elharácsolására kényszeríti, vagy azt egy lelketlen executor elárverezteti, néha bámulatos csekély összeg miatt koldusbotra szorittatik; tudok

esetet, melyben 5, mond öt forint adósságért a mindenféle törvényes költségekkel azon 5 forint, melynek kifizetésére pénzt a szegény falusi polgár nem tudott szerezni, annyira szaporodott, hogy $\frac{1}{4}$ rész telkének elárvereztetését vonta maga után.

Soha a kis birtokos, kis iparos olesó s minden időben könnyen és rövid időre is kapható kölcsön nélkül a jóllét azon magaslatára, melyet igyekezete, fáradsága által kiérdemelhetne, fel nem vergődhetik, sőt anélkül a kis iparos, kézművesosztály, mely ezen pénz- és gyárszegény országban a feltétlen szabad ipartörvény által idegen nagy vállalkozó egyesületek versenyezésének zsákmányul oda vettetett, ma holnap önállóságából kivetkőztetve, azon egyesületek napszámosává fog lealacsonyulni, hogy magát, családját az éhenhalástól megmentse — s nem szabad felednünk, hogy nemzetünk zömét, erejét fenmaradásunk életfeltételét a közép és kis birtokosok, a kis iparosok, kézművesek legiói képezik.

A mely nemzetnél a főváros vagyonosodásának, jólétének emelkedésével a földnépének, a vidék lakosainak vagyonosodása jobbléte lépést nem tart, sőt mint szomoruan tapasztaljuk, azon arányban fogy, az hasonló a tüdővészben sinlődő fiatal emberhez, kinek szemei fénylenek, ragyognak, arca piros, de testének azt hordó, mozgó tagjai száradásnak indulnak.

Ismételve ajánlom értelmes hazámfiainak a vidéki takarékpénztáraknak minél nagyobb számbani felállítását, azoknak egymással kölcsönösen közreműködő összeköttetésbe solidaritásba hozását s azokban a viszonszegélyezésre számított intézkedések életbeléptetését, melyeknek segítségével midőn az egyes községeknek eddig gyümölcstelentül heverő pénzeiket közös célok elérésére forgalomba

hozzák, új életet öntenek a nemzet azon osztályába, mely az elszegényedés örvényéhez mindennap egy lépéssel közeledik. — Különben meglehet, hogy valaha e szép földet, melyet a Duna és Tisza 4 kerületre osztott, vagyonos és művelt emberek fogják lakni, de akkor, midőn már a kérlelhetlen nemesis gr. Széchenyi István azon jóslatából Magyarország nem volt, hanem lesz, anagrammát csinált.

Dr. BALLAGI GÉZA.

